

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 2009/88

Karar Sayısı : 2011/39

Karar Günü : 10.2.2011

R.G. Tarih-Sayı : 18.02.2011-27850

İPTAL DAVASINI AÇAN : Anamuhalefet (Cumhuriyet Halk) Partisi TBMM Grubu adına Grup Başkanvekilleri K. Kemal ANADOL ile Hakkı Suha OKAY

İPTAL DAVASININ KONUSU : 10.6.1983 günlü, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 4. maddesinin üçüncü fıkrasına 22.10.2009 günlü, 5922 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 1. maddesiyle eklenen cümlelerin, Anayasa'nın 2., 10., 67. ve 80. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

II- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenilen Yasa Kuralı

10.6.1983 günlü, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun, 4. maddesinin üçüncü fıkrasına 22.10.2009 günlü 5922 sayılı Yasanın 1. maddesiyle eklenen dava konusu üçüncü cümleyi de içeren 4. maddesi şöyledir:

'Seçim çevreleri ve çıkaracağı milletvekili sayısı:

Madde 4- (Değişik: 27/10/1995 - 4125/9 md.)

İllerin çıkaracağı milletvekili sayısının tespitinde toplam milletvekili sayısından (...) her il'e önce bir milletvekili verilir.

(Değişik: 23/11/1995 - 4138/1 md.) Son genel nüfus sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu, birinci fıkradaki illere verilen milletvekili sayısı çıkarıldıktan sonra kalan milletvekili sayısına bölünmek suretiyle bir sayı elde edilir. İl nüfusunun bu sayıya bölünmesi ile her ilin ayrıca çıkaracağı milletvekili sayısı tespit olunur.

(...) nüfusu milletvekili çıkarmaya yetmeyen illerin nüfusları ile artık nüfus bırakan illerin artık nüfusları büyüklüklerine göre sıraya konulur ve ilk hesapta iller arasında bölüştürülmemiş bulunan milletvekillikleri bu sıraya göre dağıtılır. **(Ek cümle: 22/10/2009 ' 5922/1 md.)** *Şu kadar ki nüfusu iki milletvekili çıkarmaya yetmeyen iller, artık nüfus sıralamasında da milletvekili sayısını ikiye çıkaramazsa, önce iki milletvekili çıkaramayan illere ikinci milletvekili verilir.*

Son kalan milletvekilliğinin verilmesinde, iki veya daha fazla ilin eşit nüfus veya nüfus artışı göstermesi halinde, bunlar arasında ad çekilir.

Yapılan tespit sonunda, çıkaracağı milletvekili sayısı 18'e kadar olan iller, bir seçim çevresi sayılır. Çıkaracağı milletvekili sayısı 19'dan 35'e kadar olan iller iki, 36 ve daha fazla olan iller üç seçim çevresine bölünür. Bu seçim çevreleri, numara sırasına göre adlandırılır.

Bu illerin seçim çevreleri belirlenirken:

a) Seçim çevreleri, mümkün olduğu ölçüde eşit veya birbirine yakın sayıda milletvekili çıkaracak şekilde oluşturulur.

b) Mümkün olduğu ölçüde ilçelerin mülki bütünlüğü dikkate alınır.

c) Aynı seçim çevresinde yer alacak ilçelerin nüfus ve coğrafi yakınlıkları ile ulaşım imkanları gözönünde bulundurulur.

Bu illerin milletvekili sayısının seçim çevrelerine dağıtımında; seçim çevrelerinin çıkaracakları milletvekili sayısı, nüfusları bakımından illerin milletvekili sayısını tespit etmeye ilişkin esaslara göre belirlenir.'

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

Dava dilekçesinde, Anayasa'nın 2., 10., 67. ve 80. maddelerine dayanılmıştır.

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca, Haşim KILIÇ, Osman Alifeyyaz PAKSÜT, Sacit ADALI, Fulya KANTARCIOĞLU, Ahmet AKYALÇIN, Mehmet ERTEN, A. Necmi ÖZLER, Serdar ÖZGÜLDÜR, Şevket APALAK, Serruh KALELİ ve Zehra Ayla PERKTAŞ'ın katılımlarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, yürürlüğü durdurma isteminin esas inceleme aşamasında karara bağlanmasına, 3.12.2009 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

IV-YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

10.6.1983 günlü, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 4. maddesinin üçüncü fıkrasına 22.10.2009 günlü, 5922 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 1. maddesiyle eklenen cümleye ilişkin yürürlüğün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından **REDDİNE**, Fulya KANTARCIOĞLU, Mehmet ERTEN, Fettah OTO, Serruh KALELİ ile Zehra Ayla PERKTAŞ'ın karşıoyları ve **OYÇOKLUĞUYLA**, 10.2.2011 gününde karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen Yasa kuralı, dayanılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Dava dilekçesinde özetle, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda, dava konusu 5922 sayılı Yasayla yapılan değişiklik öncesinde nüfusuna bakılmaksızın her ilin en az bir milletvekili ile temsil edileceğine ilişkin bir düzenlemenin bulunduğu, iptali istenilen kuralın ise her ilin en az iki milletvekili ile temsil edilmesini esas aldığı; Anayasanın 10. maddesinde

eşitlik ilkesine, 67. maddesinde ise 'eşit oy' ilkesine yer verilmiş olduğu, eşit oy ilkesinin seçmenlerin her birinin oyunun eşit ağırlıkta (değerde) olmasını gerektirdiği, keza alınan geçerli oylarla kazanılan sandalyeler arasında adil bir oranın bulunmasının gerekli olduğu; buna karşılık dava konusu kuralın bu ilkelerle bağdaşmadığı; değişiklik öncesindeki mevzuatta da her il'e, nüfusuna bakılmaksızın bir milletvekilliği verileceğine ilişkin kural bulunduğundan aslında 'eşit oy' ilkesini zedeleyen bir durumun önceden de olduğu, iptali istenilen kuralın ise bu dengesizliği daha da artırdığı; iptali istenilen kural ile yapılan düzenlemenin, geçerli oylarla seçilen üye sayısı arasında adil bir oranın kurulmasını tümüyle ortadan kaldıran ve dolayısıyla 'eşit oy' ilkesine aykırı düşen ve nüfusu oldukça az olan illerde kullanılan oyları ayrıcalıklı hale getiren bir düzenleme olduğu, bu durumun temsilde adalet ve eşitlik ilkeleriyle bağdaşmadığı; ayrıca milletvekilinin temsil görevini, yere (seçildiği il'e) bağlayan bir düzenlemenin, Anayasanın 80. maddesine de aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 4. maddesinin, dava konusu kuralla değiştirilmeden önceki halinde, her ilin nüfusuna bakılmaksızın bir milletvekiline sahip olacağı kuralına yer verilmişti. Dava konusu kural ise, bu hükmü korumakla birlikte, nüfusu ne olursa olsun her ilin en az iki milletvekiline sahip olması sonucunu doğuran bir ek düzenleme getirmektedir. Türk seçim sisteminde kural olarak her il'in bir seçim çevresi sayılacağı ve illere nüfusları oranında milletvekillikleri tahsis edileceği esası benimsenmiştir. Kural, illerin nüfusları oranında milletvekilliklerine sahip olmalarıdır. Buna karşılık, her il nüfusuna bakılmaksızın belli sayıda milletvekilliği tahsis edileceğine ilişkin düzenlemeler, ana kuralın istisnasını oluşturmaktadır.

Dava konusu yasa kuralı, seçim sisteminin bir unsurunu oluşturan milletvekilliklerinin seçim çevrelerine dağıtımını sorunu ile ilgilidir. Özü itibarıyla nüfusu az olan illerin de en az ikişer milletvekili ile TBMM'nde temsil edilmesini öngörmektedir.

Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin '*demokratik*' bir hukuk Devleti' olduğu belirtilmiş, 10. maddesinde ise '*kanun önünde eşitlik*' ilkesine yer verilmiştir. Anayasanın 67. maddesinin ikinci fıkrasında da, seçme hakkının hangi esaslar çerçevesinde kullanılacağı gösterilmiştir. Buna göre, '*Seçimler ve halk oylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.*' Bu maddenin altıncı fıkrasında ise, '*Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.*' kuralına yer verilmiştir. Anayasanın 80. maddesinde ise, '*Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.*' denilmektedir.

Anayasanın 80. maddesinde milletvekillerinin seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil edecekleri belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, Anayasa, milletvekillerinin belli bir seçim bölgesinden seçileceğini kabul etmektedir. Bu itibarla ülkenin belli seçim çevrelerine ayrılması ve bu ayrımın da iller baz alınarak yapılmasında anayasaya aykırı bir yön bulunmamaktadır.

'Eşit oy', 'temsilde adalet' ve 'eşitlik' ilkeleri uyarınca, parlamentoya seçilen her bir milletvekilinin mümkün olduğunca birbirine yakın sayıda nüfusu ya da seçmeni temsil etmesi gerektiği hususunda hiçbir tereddüt yoktur. Bu noktada matematiksel ya da mutlak bir eşitlik aranmamakta ve böyle bir eşitliğin uygulamada gerçekleştirilmesi de mümkün görülmemektedir. Buna karşılık, oyların eşit ağırlıklı olması ve temsilde adalet ilkesinden uzaklaşılması sonucunu doğuran ve haklı sebeplere dayanmayan düzenlemelerin anayasaya uygun olmayacağı açıktır.

Anayasa Mahkemesinin önceki kararlarında da belirtildiği gibi, seçmen iradesinin yasama organına tam olarak yansımısını sağlayacak yöntemleri içeren sistemlerin en uygununu, başka bir anlatımla hiçbir yakınmaya yol açmayanını sağlayabilmek olanaksız ise de, olabildiğince yakınmalara en az neden olanı benimsemek temsilde adalet ilkesinin gereğidir. Anayasa'nın 67. maddesinin ikinci fıkrasında vurgulanan eşit oy ilkesi, her oy'un eşit değerinde kabul edilmesi anlamını taşıdığı gibi, seçim çevrelerinde kullanılan oylarla seçilecek milletvekili sayısı arasında adil bir dengenin kurulmasını da zorunlu kılar.

Dava konusu kuralla, nüfusu iki milletvekili çıkaramayan illere öncelikle ikinci milletvekilliği verilerek nüfusu az olan illerde kullanılan oylar daha ağırlıklı hale getirilmekte, böylece bu illerde yaşayan seçmenlerle nüfusu daha fazla olan illerde yaşayan seçmenler arasında, kullanılan oyların ağırlığı konusunda farklılık yaratılarak eşitsizliğe yol açılmaktadır. Böylece nüfusu yetmeyen illere yasa ile ikinci milletvekilliği tahsis edilmekle geçerli oyların sayısıyla seçilecek milletvekili sayısı arasında olması gereken adil bir dengenin oluşması ortadan kaldırılmakta ve nüfusu düşük illerde kullanılan oylara ayrıcalık tanınarak oyların eşitliği ve temsilde adalet ilkelerine aykırı bir durum yaratılmaktadır.

Öte yandan, dava konusu yasa kuralının gerekçeleri arasında, her ilin sadece bir milletvekili ile temsil edilmesi durumunda, bu kişinin milletvekilliğinin sona ermesi halinde o ilin temsilcisz kalacağı, bunun önlenmesi için en az iki milletvekili ile temsile ihtiyaç bulunduğu belirtilmiş ise de, Anayasanın 78. maddesine 27.12.2002 günlü, 4777 sayılı yasayla eklenen son fıkra uyarınca " *bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapıl(acağından)*", söz konusu ilin, o yasama döneminin sonuna kadar temsilcisz kalması söz konusu olmayacaktır.

Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 2., 10. ve 67. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

VI- SONUÇ

1- 7.5.2010 günlü, 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uyarınca, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile ilgili gerekli düzenlemeler yapılmadan, Mahkeme'nin çalışıp çalışamayacağına ilişkin ön meselenin incelenmesi sonucunda; Mahkeme'nin çalışmasına bir engel bulunmadığına, Fulya KANTARCIOĞLU, Mehmet ERTEN, Fettah OTO, Zehra Ayla PERKTAŞ ile Celal Mümtaz AKINCI'nın, gerekçesi 2010/68 esas sayılı dosyada belirtilen karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

2- 10.6.1983 günlü, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 4. maddesinin üçüncü fıkrasına 22.10.2009 günlü, 5922 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 1. maddesiyle eklenen cümlelerin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

10.2.2011 gününde karar verildi.

Esas Sayısı : 2009/88
Karar Sayısı : 2011/39

Başkan

Haşim KILIÇ

Üye

Fulya KANTARCIOĞLU

Üye

Mehmet ERTEN

Üye

Fettah OTO

Üye

Serdar ÖZGÜLDÜR

Üye

Serruh KALELİ

Üye

Zehra Ayla PERKTAŞ

Üye

Recep KÖMÜRCÜ

Üye

Alparslan ALTAN

Üye

Burhan ÜSTÜN

Üye

Engin YILDIRIM

Üye

Nuri NECİPOĞLU

Üye

Celal Mümtaz AKINCI

Üye

Erdal TERCAN